

دکتر شریعتی

جستجوی در مسیر شدن

شهید آیت الله دکتر سید محمد حسینی بهشتی

بنیاد نشر آثار و اندیشه های شهید آیت الله دکتر بهشتی

تهران ۱۳۹۰

سرشناسه	بهبشتی، محمد، ۱۳۰۷ - ۱۳۶۰
عنوان و پدیدآورنده	دکتر شریعتی جستجوگری در مسیر شدن / محمد حسینی بهبشتی؛ تهیه و تنظیم: بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهبشتی
مشخصات نشر	تهران: روزنه، ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری	۱۲۰ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۳۳۴-۳۶۰-۶
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتاب حاضر نخستین بار در سال ۱۳۷۸ توسط انتشارات بقعه منتشر شده است.
یادداشت	نمایه
موضوع	شریعتی، علی، ۱۳۱۲ - ۱۳۵۶. -- نقد و تفسیر
سلسله افزودن	مروندشتی، عبدالرحیم، ۱۳۳۸ -، ویراستار
سلسله افزودن	بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های آیت‌الله شهید دکتر بهبشتی
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۰ : ۲۹۷/۳۸ : ۲۹۷/۳۸ : ۳۳۹۷۵۴
رده‌بندی دیوئی	
شماره کتابخانه ملی	

دکتر شریعتی جستجوگری در مسیر شدن
تهیه و تنظیم: بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهبشتی

ویراستار: عبدالرحیم مروندشتی

طرح جلد: احمد جعفری

حروفچین و صفحه‌آرایی: نشر بقعه

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۲۰۰ تومان

چاپ و صحافی: شاد رنگ

آدرس: خیابان توحید، ابتدای خیابان پرچم، پلاک ۲، طبقه ۴، انتشارات روزنه

☎ تلفن: ۶۶۵۶۷۹۲۵ - ۶۶۴۳۰۵۰۳ ☎ نمابر: ۶۶۵۶۷۹۲۶

ISBN: 978-964-334-360-6

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۳۴-۳۶۰-۶

☞ تمام حقوق برای ناشر محفوظ است ☞

فهرست

۷	پیش‌گفتار
۱۵	دکتر شریعتی، جستجوگری در مسیر شدن
۳۵	شریعتی و مسئله خاتمیت (جلسه اول)
۷۱	شریعتی و مسئله خاتمیت (جلسه دوم)
۸۷	نقش شریعتی در جنبش دانشجویی خارج از کشور
۹۳	شریعتی، درخششی در تاریخ انقلاب و اسلام
۱۰۵	دکتر همواره رو به اصالت اسلامی پیش می‌رفت
۱۱۵	دکتر شریعتی از استعدادها و قریحه‌های برجسته زمان ماست
۱۲۵	فهرست اعلام

■ پیش‌گفتار

در تاریخ هر مرز و بوم، چهره‌هایی وجود دارند که نام آنها در شمار برجستگان تاریخ ثبت شده است. بعضی از این نامها در روایت تاریخ فرهنگ و اندیشه جوامع بگونه‌ای مطرح هستند که برآستی فهم و درک هویت تاریخی و فرهنگی هر جامعه بدون آنها ممکن نیست. درست همین اهمیت درخور توجه است که شناخت این چهره‌ها را امری لازم می‌سازد. اما تاریخ سرزمین ما نشان داده است که در شناخت اندیشمندان و مصلحان اجتماعی، در بسیاری از موارد، به افراط و تفریط در غلطیده‌ایم: یا در بزرگداشت آنان چنان قلم زده و سخن رانده‌ایم که راه را بر هر نقد و بررسی سازنده و پرتلاطم بسته‌ایم و یا چونان در مذمت آنان کوشیده‌ایم که یاد و گرامیداشت خصائل پسندیده آنان و آثار گرانقدرشان را فرو گذاشته‌ایم. در میان این چهره‌های مؤثر باید از دکتر علی شریعتی نام برد که بویژه در دهه‌های چهل و پنجاه، حضور و نشر افکار و مباحث او در نهضت احیای اسلامی سرزمینمان نقشی بس مهم و انکارناپذیر ایفا نموده است. نوشتارها و گفتارهای وی در مشهد و پس از آن در حسینه ارشاد سبب شد که جوانان

سرخورده از نحله‌های اخلاقی و مشربهای فکری شرقی و غربی، فوج فوج به دامن اسلام، و این بار با قرآنی‌گرا و زنده و حیاتبخش، باز گردید. اما صد افسوس که در همان زمان نیز شاهد افراط و تفریط در میان هواداران و مخالفان او بودیم و هزاران افسوس که ستایش‌ها و مذمت‌گویی‌ها بیش از آنکه به اندیشه‌هایش معطوف باشد و به آثار منتشر شده‌اش مستند بر احساسات و شنیده‌ها استوار بود و بجای گفتگوهای راه‌گشا و راهنما، فضایی سخت آلوده به جدلها و جدالهایی بوجود آمد که هیچ اثری از ادب دیرین اسلامی شنیدن گفته‌ها و پیروی از بهترینشان در آن به چشم نمی‌خورد و عنصر تقوی در آن سخت کم‌رنگ و مایه بود چنانکه دل آن اندیشمند جستجوگر را نیز سخت به درد آورد و گاه با انتقاد از استناد منتقدانش به "آقای می‌گویند" زبان به گلایه می‌گشود. دستگیری، زندان، هجرت و مرگ نابهنگام او، هر چند در تسریع حرکت‌های اجتماعی منتهی به انقلاب اسلامی شکوهمند مردم ایران در سال ۱۳۵۷ نقشی انکارناپذیر داشت، اما نهضت احیای اندیشه اسلامی را از اندیشمندی گرانقدر محروم ساخت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز گفتگو درباره وی ادامه یافت و با کمال تأسف، دیگر بار، افراط و تفریطها، نسل جوان تشنه حقیقت را از فهم و درک درست اندیشه‌های وی محروم ساخت.

کتاب حاضر با هدف ارایه تصویری منصفانه و عالمانه از آن اندیشمند فرزانه منتشر می‌شود. آیت‌الله شهید دکتر بهشتی، که خود از مشارکت‌کنندگان جدی و ژرف‌نگر نهضت احیای اندیشه اسلامی شمرده می‌شد، از معدود افرادی بود که خواستار شناخت واقعیتها و

بهره‌گیری از نقاط قوت آثار دکتر شریعتی بودند. وی که در برنامه‌ریزیهای حسینییه ارشاد مورد مشورت قرار می‌گرفت و خود نیز به ایراد گفتارهایی در آن کانون اندیشه و فرهنگ مبادرت می‌ورزید، همواره درباره دکتر شریعتی و آثار او مورد سؤال قرار می‌گرفت و از همین روی با مطالعه دقیق آثار و مجالست و گفتگوی صمیمانه اما نقادانه با دکتر شریعتی، سعی در فهم و درک مواضع فکری وی نمود و آنگاه که صداقت و تشنگی برای دریافت حقایق و تلاش بی‌شائبه برای نشر معارف اسلامی را در او لمس و درک نمود، بی‌باکانه و بدون واژه از محله روشنفکران دین‌گریز از یک سوی و متحجران کج‌اندیش از سوی دیگر، به روشنگری پرداخت و در این راه چه لطافات و صدمات که محمل نشد چنانچه در لابلای سطور این کتاب نیز از درد و رنجی که در راه دفاع از حقیقت بر او رفته است اشارت‌ها می‌توان یافت. اما آنچه به موازات طرح دیدگاههای آیت‌الله شهید بهشتی درباره دکتر شریعتی، ما را در انتشار آن مشوق شد شیوه بحث ایشان در بخشهای مختلف این کتاب (بویژه در بخش دوم آن) می‌باشد.

نخستین بخش کتاب به گفتاری از آیت‌الله شهید دکتر بهشتی اختصاص دارد که در تاریخ ۲۹/۳/۵۹ در دانشکده نفت آبادان ایراد شده است. در این گفتار از خاستگاه اجتماعی دکتر شریعتی، اینکه وی خود را ساخته و پرداخته رنج می‌دانست، ویژگی‌های شخصیت او، تشنگی او برای دانستن و جستجوگری، اندیشه پویا و پرتحرک و خلاق او سخن رانده شده است. شاه بیت گفتار آیت‌الله بهشتی را شاید بتوان در این

عبارت یافت: "دکتر چنین کسی بود، آرائش، اندیشه‌هایش، برداشتهای اسلامی‌اش، برداشتهای اجتماعی‌اش در حال دگرگونی و در مسیر شدن بود چون انسان، موجودی است در حال شدن، نه فقط انسان، همه موجودات عالم طبیعت واقعیتهای شدنی هستند ولی انسان در میان همه موجودات شدنش شگفت‌انگیزتر است."^۱

بخش دوم کتاب به دو گفتار از ایشان اختصاص دارد که در پاسخ به ایراداتی بوده است که آیت‌الله مصباح در آن زمان بر آثار دکتر شریعتی و بویژه مسئله خاتمیت وارد ساخته بودند که لازم است درباره آن توضیحاتی داده شود.

مدرسه علمیه منتظریه قم که به نام بانی خیر آن مرحوم حقانی زنجانی مشهور شده است، بدلیل احساس نیاز به تجدیدنظر در برنامه‌های معمول زمانه در مدارس علمیه و با همت آیت‌الله شهید دکتر بهشتی و گروهی از همفکران و یاران ایشان از جمله آیت‌الله شهید قدوسی، آیت‌الله جنتی و آیت‌الله مصباح پا گرفت با وجود آنکه اساتیدی که برای همکاری بدانجا فرا خوانده شده بودند درباره اصلاح نظام آموزشی خود از دیدگاههایی همسو برخوردار بودند، طبیعی است که در زمینه‌های دیگر، بویژه شیوه‌های متناسب در مبارزه اجتماعی و سیاسی علیه نظام ستمشاهی و برخورد با افکار و عقاید رایج در جامعه آنروز ایران، الزاماً به یکسان نمی‌اندیشیدند و دارای سلیقه‌های مختلف بودند. با این همه، شهید آیت‌الله بهشتی که سابقه دوستی و آشنایی با برخی از

مدرسان و مربیان آن مدرسه برای او با قدمتی دیرینه و صمیمیتی خالصانه درآمیخته بود، به همکاری مجدانه و دلسوزانه با آن جمع همت گماشت که بررسی نتایج درخشان آن فرصتی دیگر می‌طلبید. نکته آموزنده در این همکاری (و دیگر مجموعه‌هایی که آن شهید فرزانه در آنها مشارکت داشت) این بود که ربع قرن فعالیت اجتماعی و سیاسی، اهمیت کار گروهی با چنان بایشان نمایانده بود و خصلت تقریباً منحصر به فرد ایشان در کسب ویژگیهای ضروری برای فعالیت دسته‌جمعی چنان در ایشان بارز بود که وجود موانع درشت و ریز راه را آسان می‌ساخت. اما آنچه درباره بخش دوم کتاب باید گفت این است که به‌زعم ما نمونه‌ای است قابل تأمل در شیوه برخورد با آراء مخالف: در عین صراحت و صلابت، با احترام و حفظ حرمت اشخاص درآمیخته؛ در عین بررسی و نقد و نظر علمی، پایبند و متوجه به موازین اخلاقی در عین ایجاز، همراه با وسواس و دقت در انتخاب واژه‌ها و عبارات و متکی به استناد دقیق به منابع و مأخذ. همانطور که از فحوای این گفتار برمی‌آید، دو گفتار مذکور در پاسخ به ایرادانی بوده است که آیت‌الله مصباح یزدی در جلسه پایانی درس نهایی در مدرسه منتظر بهر دیدگاه دکتر شریعتی در مورد مسئله خاتمیت وارد ساخته بودند. طلاب مدرسه از آیت‌الله بهشتی در این باره نظرخواهی می‌کنند و ایشان پاسخ را موقوف به مطالعه دقیق ایرادات طرح شده و مراجعه به کتابهای دکتر شریعتی می‌نماید و از آنجا که طی تابستان به سفر معمول سالانه به مشهد مقدس مشرف می‌شد، از آنان می‌خواهد که در منزل استیجاری که در آن سکونت داشت گرد هم آیند تا دیدگاه خود را مطرح سازد. جالب توجه

اینکه تأثیر آن جلسه بحث و گفتگو تا زمانی مدید در اذهان جستجوگر طلاب مدرسه برجای ماند که شرح آن را فرصتی دیگر نیاز است. نکته دیگر اینکه با وجود صراحت در نقد نظرات آقای مصباح، توصیه فراوان به حفظ حرمت ایشان به عنوان مدرسی دلسوز و تلاشگر شده است تا مباد فضای سالم برای گفتگو و مناظره علمی به عصیت و هوای نفس آلوده گردد. و بالاخره، همچنانکه در طول کتاب نیز مشهود است، نکته سخت چشمگیر، پایبندی به اصول و مواضع بنیادین در قبال مسئله دکتر شریعتی در گفتارها و مصاحبه‌های گوناگون، چه پیش و چه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، و پرمیز از فرصت‌طلبی‌هایی است که دامان بسیاری از بزرگان این بهشت را گرفته بود.

در بخش سوم، چهار مصاحبه از آیت الله شهید بهشتی درج شده است. «نقش شریعتی در جنبش دانش‌جویی خارج از کشور» بخشی از یک گفتگوست که در پاسخ به اظهارات ابوالحسن بنی صدر در آستانه انتخاب اولین رئیس جمهور ایران بیان گردیده. «شریعتی، درخششی در تاریخ انقلاب و اسلام» مصاحبه‌ای است که به تاریخ ۲۴/۳/۱۳۶۰ در روزنامه اطلاعات منتشر شده. مصاحبه سوم به عنوان «شریعتی همواره رو به اصالت اسلامی پیش می‌رفت» به تاریخ ۱۶/۳/۱۳۶۰ انتشار یافت. چهارمین مصاحبه، با مجله راه زینب، به تاریخ ۲۲/۲/۱۳۶۰ و با عنوان «دکتر شریعتی از استعدادها و قریحه‌های برجسته زمان ماست» صورت گرفته است که در چاپهای قبلی این کتاب نیامده بود.

بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید دکتر بهشتی بر این امید است که انتشار این کتاب، در ارائه فهمی بهتر از دکتر شریعتی و آرای او، نمایش

شیوه گفتگو و مناظره علمی و مبتنی بر موازین اخلاقی، و شناخت اندیشه‌ها و مواضع فکری آیت‌الله شهید دکتر بهشتی سودمند باشد. باشد که مقول درگاه احدیت و خاطر شیفتگان حقیقت افتد.

بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله بهشتی

www.ketab.ir